

לב להבין

הבנה ועיון

במקרא

על סדר

פרשת השבוע

גיליון ק"ו

פרשת בהעלותך

תשפ"ב

ביאורי

מקראות

לב הדברים

ייגרעו מלהימנות על עם השם, רק בעבוד היותם טמאים לנפש אדם, ועל כן נתחדש מועד חדש בו יוכלו ישראל להביא את קרבן הפסח.

ואם אכן כנים הדברים, נוכל להבין את הפסוק שבא בסיום פרשה זו: 'וכי יגור אתכם גר ועשה פסח ליי פחקת הפסח וכמשפטו פן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולעזרזר הארץ'. ויש להבין, מה עניין דין זה לכאן, וביותר, שהרי כבר נכתב דין זה במקומו - בפרשת בא - 'וכי יגור אתה גר ועשה פסח ליי המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כעזרזר הארץ וכל ערל לא יאכל בו'. ומה בא לחדש הפסוק לפנינו. וברש"י לפנינו הביא 'יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר חקה אחת וכו'. ויש לתמוה, מה המקום היה לסבור שיעשה פסח מיד בהתגירו, באמצע השנה, וכן - מדוע איחרה התורה ללמדנו דין זה עד כאן.

והנה עצם הסיבה שהתורה ראתה לכתוב ולציין על חיוב הגר בקרבן הפסח, היא מפני שהיה מקום לומר שהוא אינו חייב בכך, שהרי אבותיו כלל לא יצאו ממצרים, ועל מה יקריב פסחו.

ובאמת מלשון הפסוק בפרשת בא - נוכל להבין את גדר חיובו בפסח - 'וכי יגור אתה גר ועשה פסח ליי המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כעזרזר הארץ וכל ערל לא יאכל בו'. היינו מעצם מה שהוא עצמו נכנס לברית עם השם, זהו גופא מחייבו להביא את קרבן לברית - הוא קרבן הפסח - שעל ידו נכנסו ישראל לברית עם ה'. וכעת נבין גם מדוע היה הו"א שיתחייב להביא פסחו מיד בהתגירו, שהרי זהו המחייבו בעצם קרבן זה.

ועל כן הוצרכה התורה ללמדנו כאן, בספר במדבר 'פחקת הפסח וכמשפטו פן יעשה' ודייקו חז"ל בעומק דעתם - שבאה התורה ללמד דבר זה שדינו שווה לכל ישראל, להקריב הפסח במועדו. ולפי כל האמור נבין שלא לחינם התחדש דין זה דווקא כאן, שהרי כל עצמה של פרשה זו לא באה אלא להעמיד עניין זה - שקרבן פסח אינו קרבן של יחידים, לא הוא קרבן שצריך להגיע מצד כללות העם כולו, וזהו הסיבה והוא הטעם שאינו מביא פסחו מיד אלא ממתין להקריבו במועדו יחד עם כל ישראל.

ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יי במועדו בתוך בני ישראל: ויאמר אליהם משה עמדי ואשמעה מה יצוה יי לכם:

בכמה מקומות בתורה מצינו כגון דא, שנתחדשה הלכה בעקבות מקרה שאירע. כגון במעשה המקושש והמקלל, וכן אצל בנות צלפחד. והנה בכל מקום אנו מוצאים - שבדבר השם שניתן למשה, קודם לכל ניתנה להם ההוראה המעשית כיצד עליהם לנהוג באותה שעה, ורק לאחר מכן נקבעה הפרשה כהלכה לדורות. כגון במקלל - 'הוצא את המקלל... ואל בני ישראל תדבר לאמר'. וכן בבנות צלפחד 'פן בנות צלפחד דברת... ואל בני ישראל תדבר לאמר'.

יוצאת מן הכלל היא פרשה זו, של פסח שני - שנתחדשה בעקבות תביעתם של אותם האנשים 'למה נגרע' - אך היא לא פותחת בהוראה המעשית לאותה שעה, אלא ניתנה כפרשה לדורות - ומיד נאמר 'דבר אל בני ישראל לאמר איש פי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליי' ויש להבין משמעות העניין.

אבל האמת שיש להבחין בלשון שנקטו אותם אנשים 'למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן השם במועדו בתוך בני ישראל'. היינו שלא סתם ביקשו להקריב הפסח, אלא רצו להקריבו במועדו, ובתוך בני ישראל. וכעת נבין - שאם הייתה ניתנת להם האפשרות להקריב מיד בסתמא, כהוראת שעה בעלמא - לא היינו מועילים מאומה, שהרי אין זה קרוי 'במועדו'. ועל כרחק שהמענה לתביעתם היה רק לקבוע 'מועד' חדש להקרכת הפסח, וממילא יוכלו גם הם להקריב הפסח 'במועדו'.

וסיבת הדבר היא מפני שקרבן הפסח שנתחדש כאן משמעותו הבאת הפסח מצד עם ישראל כולו, שמקבלים עליהם את השם למלך, ועל כן נכתב אחר העמדת כל ישראל איש על מחנהו ודגלו כצבאות השם החונים סביב למשכן (אף שבפועל קדם בזמנו לפקודי בני ישראל, ואכמ"ל). ואם כן נמצא שאינו יכול לבוא כקרבן יחידים בעלמא. וזהו גופא היה יסוד ושורש טענתם ותביעתם - 'למה נגרע' - למה

אחר שנתבשר משה בנתינת השלו לעם המתאווים, עמד וטען לפני השם - 'ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים: הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאספו להם ומצא להם'. ועל כך נענה: 'ויאמר יי אל משה היד יי תקצר עתה תראה היקרה דברי אם לא'. הדברים ככתבן לכאורה עמומים וטעונים ביאור רב -- מהי טענתו של משה, ומה נענה מלפני השם.

ובביאור הדברים הביא רש"י מחז"ל: 'זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים, הצאן ובקר וגו', הכל כמשמעו, מי יספיק להם... רבי שמעון אומר חס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, מי שכתוב בו 'בכל ביתי נאמן הוא', יאמר אין המקום מספיק לנו, אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים, ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו, הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד עולם, וכי שבחך הוא זה, אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך. השיבו הקדוש ברוך הוא ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי, הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם, יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפלו שעה אחת'. ובמחלוקת זו, לכאורה קיים קושי בשני הצדדים. לדעת רבי עקיבא - יש להבין את משמעות העניין, כיצד באמת משה טען כך לפני השם. ולדעת רבי שמעון - היכן כל זה משמע בדברי הכתוב.

והנה בדברי ה' על השלו נאמר 'ואל העם תאמר התקדשו למחר ואכלתם בשר כי בכיתם באזני יי לאמר מי יאכלנו בשר כי טוב לנו במצרים ונתן יי לכם בשר ואכלתם: לא יום אחד תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים ולא עשרה ימים ולא עשרים יום: עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא יעז פי מאסתם את יי אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים'. ויש להבחין שלכאורה מצינו שוני בדברי הכתוב - בסיבת בכיית בני ישראל. בפעם הראשונה נאמר 'כי בכיתם באזני יי לאמר מי יאכלנו בשר', והשניה 'ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים'. האם סיבת הבכיה היא ביקוש הבשר, או עצם היציאה ממצרים.

אבל האמת היא שהיא הנותנת. על פניו בני ישראל בכו על הבשר - אבל בעומק ליבם הייתה זו בכיה של חוסר אמון בהנהגת השם, ובעצם הם ביקשו לחזור להיות סמוכים על שולחן עצמם, כמו במצרים. והדבר מדוקדק בלשון הכתוב, שבראשונה נאמר 'כי בכיתם באזני השם' - כביכול ביקשו לגנוב דעת העליונה - שחפצים הם בבשר, אבל האמת היא שסיבת הבכיה היא כדקאמר קרא 'למה זה יצאנו ממצרים'.

וכל זאת התברר על ידי מבחן השלו. שהרי אם באמת היו מבקשים לעצמם בשר לאכול, היו לוקטים ואוכלים. אבל ממה שיצאו לאסוף ולאגור להם חמרים חמרים, הוכח שאין הם מבקשים אלא להתנתק מהתלות בה' ובדברו, ולהיות סמוכים על שולחן עצמם. וכמו שדרשו חז"ל 'חנם - מן המצוות'.

וכאשר נשוב למחלוקתם של ר' עקיבא ור' שמעון - נמצא שאלו ואלו דברי אלוקים חיים. כשם שתלונתם של העם הייתה מורכבת מב' רבדים, כך גם טענתו של משה רבינו לפני המקום, כללה בתוכה ב' משמעויות. שהרי כאמור על פניו באמת ביקשו למלאות את תאוות ליבם, אבל בעומק דבריהם היה זה רק כביקוש תלונה על השם. וזהו כוונת טענתו של משה 'הצאן ובקר ישחט להם', שהרי אם באמת חסרונם היה באותו הבשר, ייתכן שהיו מקבלים זאת משמים, כמו שמילא ה' כל חסרונם בימי המדבר. אבל אחר שאינם אלא מבקשים תלונה, אין שום סיבה שיתרחש להם נס לשם כך, וממילא הדרא קושיה לדוכתא 'מי מספיק להם'.

וכל זאת הוא לדברי רבי עקיבא, אבל רבי שמעון בא להוסיף את הרובד הטמון בעומק הדברים. שהרי כל הנהגת מזונותיהם עד עתה הייתה כגילוי כבוד השם לעמו חביבו. ואילו עתה - נותן להם הבשר על מנת להרגם אחר כך, וכי היכן יש כאן כבוד המקום בכך. וזוהי גופא הייתה התשובה לב' הטענות, הנגלית והנסתרת - שבאמת לא יתרחש הנס למען ספק להם את צרכיהם, שהרי לא זאת ביקשו, אלא כמענה לטענתם האמיתית, ולסירובם להיות סמוכים על שולחן השם.

נמצאנו למדים שכאן היה הברור מיהו הראוי להכנס אל הארץ עליה נאמר 'כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית בגלגלך כגן הירק: והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשטה מים: ארץ אשר יי אלהיה דרש אתה תמיד יעני יי אלהיה בך מרשית השנה ועד אחרית שנה'.